

Elitler Arası Uyumsuzluğun Suudi Dış Politikasına Etkisi

Necmettin Acar

Öz: 2015 sonrası dönemde Suudi Arabistan; Levant, Güney Arabistan ve Körfez bölgesinde iddialı ve müdahaleci bir dış politikaya yönelmiştir. Bu dönem aynı zamanda ülkede hanedan içerisinde gücün ve prestijin dengeli dağılımına dayanan geleneksel sistemin ortadan kalktığı ve elitler arası uyumun bozulduğu bir dönem olarak da ön plana çıkmıştır. Ülkede ortaya çıkan elit uyumsuzluğunun en önemli sebebi, Veliht Prens Muhammed bin Selman'ın Suud hanedanının güçlü üyelerini yönetimin üst kademelerinden uzaklaştırması olmuştur. 2021 yılı itibarıyla Katar ablukasının hiçbir sonuç elde edilemeden kaldırılması, Yemen savaşından beklenen politik kazançların elde edilememesi ve Lübnan'da Suudi Arabistan lehine politik bir düzen kurulamaması, iddialı dış politikanın ülkenin ulusal güvenliğine ve çıkarlarına beklenen katkıyı yapmadığını ortaya koymaktadır. Ülke dış politikasında ortaya çıkan bu başarısızlıkların en önemli sebeplerinden birisi son dönemde ortaya çıkan elit uyumsuzluğudur.

Anahtar Kelimeler: Suudi Arabistan dış politikası, elit uyumu, Suud hanedanı, iddialı dış politika, Muhammed bin Selman.

Abstarct: In the post-2015 period, Saudi Arabia has turned to an assertive and interventionist foreign policy in the Levant, South Arabia and Gulf region. In this period, the traditional system based on the balanced distribution of power and prestige within the Saud dynasty weakened and the cohesion between the elites disappeared. Crown Prince Mohammed bin Salman's removal of the powerful members of the Saud dynasty from the upper levels of the administration was the most important reason for the elite fragmentation in the country. As of 2021, the lifting of the Qatari blockade without any positive results, the failure to achieve the expected political gains from the Yemen war and the failure to establish a political order in favor of Saudi Arabia in Lebanon reveal that the assertive foreign policy does not make the expected contribution to the national security and interests of the country. One of the most important reasons for these failures in the foreign policy of the country is the elite fragmentation that has emerged recently.

Keywords: Saudi Arabian foreign policy, elite cohesion, House of Saud, assertive foreign policy, Mohammed bin Salman.

@ Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi. necmettinacar@artuklu.edu.tr

https://orcid.org/0000-0002-6130-5145

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0671
insan & toplum, 2022; 12(4): 183-210.
insanvetoplum.org

Başvuru: 20.01.2022
Revizyon: 21.03.2022
Kabul: 04.04.2022
Online Basım: 08.05.2022

Giriş

2015 yılı sonrası dönemde Suudi Arabistan dış politikası iddialı ve müdahaleci bir biçim almaya başlamıştır. Yemen'e yönelik askerî müdahale, Lübnan Başbakanı Saad Hariri'nin Riyad'da rehin alınarak istifaya zorlanması, Katar'a yönelik abluka, bu iddialı ve müdahaleci dış politikanın bazı örneklerini teşkil etmektedir. Büyük oranda Muhammed bin Selman'ın inisiyatifi ile takip edilen bu iddialı ve müdahaleci dış politika, 2021 yılı başları itibarıyla Suudi Arabistan'ın Katar, Yemen ve Lübnan gibi mücavir coğrafyada kendi lehine politik bir düzen kuramaması nedeniyle büyük ölçüde başarısızlığa uğramıştır.

Suudi Arabistan'ın son dönemde dış politikada yaşadığı bu başarısızlıklar üzerine yapılan analizler genel olarak, düşük petrol fiyatlarının yol açtığı ekonomik zorluklarla, ABD ile yaşanan gerilimle ve Arap Baharı sürecinde ortaya çıkan sokak hareketlerinin yol açtığı politik istikrarsızlıklarla irtibatlandırılan açıklamalara dayanmaktadır. Merkezinde Suud hanedanının yer aldığı elitler arasındaki uyumsuzluğun ülke dış politikası üzerindeki etkisinin görmezden gelinmesi, bu analizlerin açıklayıcılığını önemli ölçüde zayıflatmaktadır.

Literatürde elit uyumu ile Suudi dış politikası arasında irtibat kuran neredeyse hiç çalışmanın bulunmamasının yanında elit uyumu genellikle ülkede rejim güvenliğine yaptığı katkı bağlamında ele alınmaktadır. Örneğin bu konuda çalışan Stig Stenslie (2018, ss. 61-82), Suudi elitleri arasındaki uyum ile dış politika arasında bir bağ kurmaktan ziyade elit uyumunun varlığını rejimin politik istikrarını destekleyen önemli bir unsur olarak kaydetmektedir. Benzer şekilde Gregory Gause de (2018, ss. 31-45) hanedan içi uyumu petrol gelirleri ve Vehhabi ulema ile birlikte rejimin istikrarının en önemli dayanağı olarak kabul etmektedir.

Son dönemde Suudi elitleri arasında derinleşen ihtilaflar ve ülkenin dış politikada yaşadığı başarısızlıklar bu konuda nitelikli çalışmalara olan ihtiyacın en önemli gerekçesini oluşturmaktadır. Bu çalışma, bölgede en güçlü ideolojik meşruiyete sahip, askerî, ekonomik ve demografik açıdan bölgenin en büyük ülkesi olan Suudi Arabistan'ın Katar, Lübnan ve Yemen gibi nispeten zayıf aktörler üzerinde kendi lehine politik bir düzen oluşturamamasının sebeplerine odaklanmaktadır. Orta Doğu bölgesinin önemli güçlerinin zayıflamasına, Donald Trump yönetiminin Suudi savunma ve dış politikası için sağladığı aktif desteğe ve 2003-14 yılları arasında yüksek seyreden petrol fiyatlarıyla biriken devasa fonlara rağmen Suudi Arabistan'ın bölgede nüfuzunu genişletmeye dönük girişimlerinin başarısız olması, üzerinde çalışılmayı hak eden bir husus olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın temel iddiası; Suudi Arabistan'ın dış politikada yaşadığı başarısızlıklar ile 2015 sonrası dönemde artan

elitler arası uyumsuzluk arasında güçlü bir bağlantının olduğudur. Başta hanedan içi ilişkiler olmak üzere Suudi elitleri arasındaki ilişkilerin yabancılar için kapalı kutu olması ise bu çalışmanın en önemli sınırlılığdır.

Çalışmanın ilk bölümünde, elit uyumuna yönelik kavramsal yaklaşımlar ve Suudi politik sisteminde elitlerin yapısına değinilecektir. İkinci bölümde, Muhammed bin Selman'ın Suudi politik sisteminde yükselişine paralel olarak Suud hanedanının kıdemli üyelerinin yönetimin üst kademelerinden tasfiye edilmesinin yol açtığı elit uyumsuzluğuna değinilecektir. Son bölümde ise Suudi elitleri arasındaki uyumsuzlukla dış politikada yaşanan başarısızlıklar arasındaki bağlantı analiz edilecektir.

Elit Uyumuna Kavramsal Yaklaşımlar ve Suudi Politik Sisteminde Elitler

“Elit” teorisine ilişkin literatürün kökenleri büyük ölçüde Gaetano Mosca (1858-1941), Vilfredo Pareto (1848-1923) ve Robert Michels'in (1876-1936) yazılarına dayanmaktadır (Higley, 2010, s. 161; Kolegar, 1967, s. 353). Geniş ve karmaşık kolektivite piramidi içerisinde bir grup azınlığın önemli sosyal avantajlara, üstün dolanımlara ve örgütsel kapasiteye sahip olması sosyal bir gerçekliktir. Siyaset bilimciler ve sosyologlar nezdinde kabul edilmiş bir tipolojisi olmasa da bu sosyal avantajlara ya da örgütsel kapasiteye sahip kesimlerin (elitlerin) her türlü siyasi rejimdeki kitle hareketlerinde ve başta dış politika olmak üzere birçok siyasi fenomende kritik rollerinin olduğu genel kabul gören bir yaklaşımdır (Higley, 2010, s. 162).

Literatürde güç ve ikna etme konusunda avantajlı olan sosyal kategori için kullanılan “elit” kavramını Mosca (1953, s. 51) genellikle yönettikleri kişilere göre “belirli bir maddi, entelektüel ve hatta ahlaki üstünlüğe” sahip kişiler olarak tanımlar. Pareto (1935, s. 1430) ise elitleri “güç ve ikna etme konusunda en becerikli olan ve genellikle miras alınan servet ve aile bağları gibi önemli avantajlardan yararlananlar” olarak tanımlar. Pareto'ya göre (Pakulski, 2018, s. 21) modern toplumlarda gücün elitlerde yoğunlaşması kaçınılmaz bir süreçtir. Aynı zamanda “yönetme kapasitesine” sahip oldukları kabul edilen elitlerin karar süreçlerine aktif katılımı toplumun güvenlik, uyum ve refahı açısından da son derece faydalıdır.

Günümüzde yapılan çalışmalarda politik elitler, karar verme gücüne sahip bireylerden oluşan küçük, nispeten uyumlu ve istikrarlı ağlar olarak tanımlanmıştır. Örneğin; Meisel (1958, s. 4) elitleri üç C ile tanımlar; consciousness (grup bilinci), cohesion (uyum) ve conspiracy (aralarında gizli anlaşma). Dolayısıyla siyasi elitler, ulusal düzeyde karar süreçlerini etkileyebilecek üst düzey hükümet yetkilileri, siyasi partiler, meslek örgütleri, sendikalar ve medya kuruluşları gibi ana çıkar gruplarının

ve önemli dinî, eğitimsel ve kültürel kuruluşların üst düzey yöneticileri olarak algılanmaktadır (Higley, 2018, s. 28; Taliaferro vd., 2009, ss. 24-26).

Higley, her karmaşık toplumsal yapıda gücün eşitsiz bir şekilde dağıldığını ve elitlerin elinde toplandığını, elit konfigürasyonunun ekonomik ve politik başarıyı ve başarısızlığı belirlediğini, siyasi elitlerin mensubu oldukları toplumdan nispeten özerk olduğunu ve elitlerin sosyal kökenleri itibarıyla ayrıcalıklı kesimlerden oluştuğunu kabul eder (Higley, 2018, ss. 35-37). Elitlerin politik karar süreçleri üzerindeki etkinliğini belirleyen en temel unsur, politik kararlar alınırken kendi çıkar ve ayrıcalıklarını koruma dürtüsü ile hareket eden elitler arasındaki fikir birliğini ifade eden elit entegrasyonudur (Hoffmann-Lange, 2018, s. 54).

Klasik realizmin devleti üniter ve tutarlı bir aygıt olarak kabul etmesine, devlet içi yapılanmayı dış politika oluşum süreçlerinde göz ardı etmesine karşın neoklasik realizm iç siyasal yapının dış politikanın oluştuğu karar süreçlerinde önemli bir belirleyici olduğunu kabul etmiştir (Taliaferro vd., 2009, ss. 24-26). Neoklasik realizmin öncü isimlerinden Gideon Rose, dış politikaya ilişkin kararların çoğunlukla siyasi lider ve elitler tarafından alındığını ve dış politikanın kaynaklarının iç politikada olduğunu savunmuştur. Rose'e göre siyasal ve ekonomik ideoloji, ulusal karakter veya sosyoekonomik yapı gibi iç faktörler, devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde önemli bir etkidir. Dış politikaya dair kararlar, mevcut lider ve elit kadrolar tarafından alındığı için asıl önemli olan görelî güç ve kaynak dağılımı değil liderlerin gücü algılayış biçimidir (Rose, 1998, ss. 147-48).

Siyasi liderlerin ulusal ekonomik ve askerî gücü dış politik eyleme dönüştürme hususunda tam bir özgürlüğe sahip olup olmadıklarını sorgulayan neoklasik realistlere göre (Lobell, 2009, s. 44), siyasi liderler, ulusal kaynakları istedikleri gibi çekme ve yönlendirme konusunda tam bir özgürlüğe sahip değildir. Siyasi liderler bir taraftan dışarıdan devlete yönelen tehdide cevap üretmek diğer taraftan ise içeride kilit kurumların ve paydaşların desteğini sağlayarak millî kaynakları çekip devletin öncelikli dış politika hedefleri doğrultusunda harekete geçirmek şeklinde iki yönlü bir kısıtlılık ile karşı karşıyadırlar (Taliaferro vd., 2009, s. 7). Millî kaynakların, devletlerin öncelikli dış politika hedefleri doğrultusunda aktarımı aşamasında ise elit mutabakatı önemli rol oynamaktadır (Taliaferro vd., 2009, s. 33). Çünkü zaman zaman ülkedeki elitler kendi kişisel ve grupsal çıkarlarına zarar vereceği gerekçesiyle ülkenin dış politikası ve ulusal çıkarı hilafına hareket ederek millî kaynakların devletin dış politika öncelikleri doğrultusunda başarılı bir biçimde aktarımını engelleyebilirler (Lobell, 2009, s. 61; Mercan & Kilavuz, 2017, s. 80). Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında ülke içindeki belli grupların kendi grup kimliklerine (etnik, mezhepsel vs.) olan sadakatinin devlete olan itimatlarının önüne geçmesi önemli bir rol oynamaktadır (Taliaferro, 2006, ss. 491-92).

Neoklasik realistlerin dış politikada elit uyumunu ön plana çıkarması, insanların gruplar oluşturmasını ve bu gruplar arasında bölünmeler ve çatışmaların kaçınılmazlığını sosyal bir gerçeklik olarak kabul etmesiyle ilintilidir. Bu gruplaşmalar ve grupların birbirlerinin şimdiki ve gelecekteki niyetleri hakkındaki yaygın belirsizliğin yol açtığı parçalanma ve rekabet, devletlerin rakipleri karşısında başarılı bir dengeleme politikası takip edememesinde önemli bir faktördür (Taliaferro vd., 2009, ss. 14-15). Bu gruplara ise yönetme kapasitesine sahip olan elitler liderlik etmektedirler. Dolayısıyla neoklasik realistler, ülkedeki elitler arasındaki mutabakat ve uyumu, devletlerin dış politika davranışlarını etkileyen önemli bir unsur olarak kabul etmektedirler. Örneğin; Randall L. Schweller bir ülkedeki elitler arasında yaşanan parçalanmanın (*fragmentation*) devletin tehdidi dengeleme konusundaki çabalarını felç eden bir unsur olduğunu ifade etmektedir (Schweller, 2004, s. 162). Schweller'e göre devletlerin tehditler karşısında yetersiz dengeleme yapmasının dört sebebi vardır; elit uyumu, elit mutabakatı, sosyal uyum ve iktidar zafiyeti (Schweller, 2004, s. 169). Savaş seferberliğini ve mücadeleyi kolektif girişimler olarak tanımlayan Schweller, elitler arasındaki uyumsuzluğun bu kolektif girişimleri baltalayacağını savunmaktadır. Tehdidin varlığı, niteliği, kapsamı, aciliyeti, tehditle başa çıkmak ve devletin stratejik çıkarlarını korumak için hangi politika çözümünün en etkili ve uygun olacağı konusunda yönetici elit arasında bir fikir birliğinin yokluğu, devletin dış politika adımları arasındaki tutarlılığı ortadan kaldırarak devleti zaafa uğratacaktır (Schweller, 2004, ss. 164-72).

Elitlerin ülke dış politikasındaki etkinliği ve elit konfigürasyonu, ülkedeki siyasal rejimin türüne göre farklılık gösterir. Örneğin; demokratik rejimlerde siyasal partiler, sivil toplum örgütleri, sendikalar gibi baskı guruplarının yöneticilerinden oluşan elitler karar süreçlerinde etkili olurken Suudi Arabistan gibi otokratik rejimlerde hanedan üyeleri ve kudretli kabilelerin liderleri gibi güçlü politik figürler karar süreçlerinde etkili olmaktadır (Ripsman, 2009, ss. 184-85).

Suudi politik sistemine yakından bakıldığında karar süreçlerini etkileyebilecek dört politik yapı ön plana çıkmaktadır; Suud hanedanı, kudretli kabileler, hanedan ile kabilelerin ortaklaşa oluşturduğu kurullar ve ulema. İlk olarak ülkedeki veraset sistemi, ülkeyi yönetme imtiyazını Kral Abdülaziz'in erkek çocuklarına verdiği için Suud hanedanı ülke politik sisteminin merkezinde yer alır. Suudi politik sistemi her ne kadar mutlak monarşi olsa da Suud hanedanı üyelerinin bürokrasinin kritik pozisyonlarında işgal ettiği mevkiler itibarıyla tek kişi yönetiminden ziyade etkili bir denge ve konsensüsü içeren (Filkins, 2018, s. 5) "hanedan demokrasisi" olarak isimlendirilebilecek bir görünüm öne çıkmaktadır.

Kritik makamların hanedan içerisinde bir denge kuracak şekilde Abdülaziz'in çocuklarının liderliğinde oluşan farklı aile kollarının/klanların denetimine verilmesi,

ülke politik sisteminin geleneksel bir uygulaması olagelmıştır (Hope & Scheck, 2020, s. 32). “Kolektif liderlik” olarak da isimlendirilen bu geleneksel uygulama, bir taraftan hanedan içinde güç dengesi oluştururken diğer taraftan güvenliğe, savunmaya ve ekonomiye dair alınacak kritik kararlarda önemli aile kollarının/klanların konsensüsünü zorunlu kılmıştır. Selman dönemine kadar kıdemli prensler, Suudi karar süreçlerinde en güçlü rolü oynamaya devam etmişlerdir (Zuhur, 2011, s. 79).

İkinci olarak, hanedan üyelerinin kritik kurumları denetimlerine alması kadar etkili bir faktör de evlilik ve kan bağı yoluyla ülkedeki kudretli kabileler ile kurulan akrabalık ilişkileridir. Bu yolla Julwi, Ajman, Sudayri, Şammar ve El-Şeyh gibi kabileler ile kurulan akrabalık ilişkileri, ülkede güç ve prestij için rekabet eden her bir hanedan koluna geniş bir toplumsal ve siyasal güç sağlamıştır (Othman, 2021, s. 337). Suudi Arabistan’da kudretli kabileleri ülke siyasetinde ön plana çıkaran iki temel husus bulunmaktadır; ülkenin korporatizmi andıran politik yapısı ve Suudi toplumunda güçlü olan kabile kültürü. Öncelikle Orta Doğu bölgesinde yaygın olan korporatist sistemde devlet, vatandaşlar ile doğrudan muhatap olmak yerine kabilelerin lider kadrosu üzerinden iletişim kurar. Vatandaşlar da devlete ancak kabile hiyerarşisinin üst pozisyonlarında bulunan yakınları aracılığıyla ulaşabilir (Yeşilyurt, 2013, s. 69). Son olarak Suudi Arabistan’da, bireylerin kendi kabilelerine ve kabile şeflerine olan sadakati, devletin ve yöneticilerin egemenliğine olan sadakatinden daha güçlüdür (Cochran, 2019, s. 370; Efegil, 2013, s. 106).

Üçüncü olarak, karar süreçlerinde etkisi oldukça zayıf olsa da hanedan üyelerinin ve kudretli kabile liderlerinin yönetime katıldığı ortak platformlar biçiminde bazı danışma ve karar meclisleri bulunmaktadır. Geleneksel Suudi politik sisteminde karar verme süreci, kraliyet ailesinin içindedir ve kıdemli prenslerin nihayetinde bir fikir birliğine varmak amacıyla sorunları özel olarak tartıştığı gizli bir meseledir. Var olabilecek anlaşmazlıklar asla kamuya açıklanmaz (Korany & Fattah, 2008, s. 367). Ancak bu kararların oluşumuna sınırlı da olsa etki edebilen bazı kurumsal yapılar da bulunmaktadır.

Suudi karar mercileri üzerine yapılan çalışmalarda, kararların şeffaflıktan ve hesap verilebilirlikten uzak alındığı üç kurum ön plana çıkmaktadır. Bunlar; Ehlü’l hal ve’l-Akd Meclisi, Meclis el-Şura ve Sadakat Konseyi’dir. Her üçünün de merkezinde Suud hanedanı ve evlilik ve/veya sosyal ittifak yoluyla hanedanla ittifak kuran kabile ve dinî partnerler yer almaktadır. Bu piramidin tepesinde Suudi Kralı yer alır (Korany & Fattah, 2008, s. 367). Bu mercileri ön plana çıkaran unsur, şura (danışma) ve icmanın (konsensüs), en azından teorik olarak, Suudi politik sisteminde ve ülke kültürel yapısında işgal ettiği öneme ilaveten İslami bir gereklilik olmasından kaynaklanmaktadır (Abir, 1987, s. 155; Zuhur, 2011, s. 79).

Net bir yapısı olmayan ve kalıcı bir meclisten ziyade ciddi kriz zamanlarında ve önemli politik kararların öncesinde toplanan Ehlü'l hal ve'l-Akd Meclisi ile ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Handanın önemli üyelerinden 100-160 civarında isme ilaveten kudretli kabilelerin¹ liderleri, ulemadan önemli isimler ve önemli yüksek düzeyli bürokratlar bu meclise üye olarak kabul edilmektedir. Ehlü'l hal ve'l-Akd üyeliği için gereken kriterler köken, kıdem, prestij ve liderlik nitelikleri olarak ön plana çıkmaktadır. 1964 yılında Suud'un görevden alındığı yerine Faysal'ın Kral olarak atandığı "saray darbesi" sürecinde Meclis çok daha geniş bir konsey olarak toplanmıştır (Abir, 1987, ss. 155-57; Korany & Fattah, 2008, s. 368; Zuhur, 2011, s. 79).

Meclis el-Şura, hesap verebilirliği geliştirmek ve monarşiye istikrar sağlamak için 1992 yılında Kral Fahd tarafından kurulmuş (Davidson, 2013, s. 27), 2005 sonrası Kral Abdullah tarafından genişletilmiştir (Zuhur, 2011, s. 79). 150 üyesi bulunan² meclisin tüm üyeleri Kral tarafından atanmaktadır. "Meclis, ekonomik planları inceleme ve tartışma ve yasaları hazırlama, inceleme, reddetme veya değiştirme yetkisine sahiptir. Kararları mutlak çoğunluğa dayanarak alır" (Zuhur, 2011, s. 92).

Sadakat Konseyi ise 2007 yılında görünüşte aile içinde yeni yöneticiler atamak, hastalık veya başka bir durumda Kralın ailenin geri kalanı tarafından görevden alınmasını kolaylaştırmak³ için Kral Abdullah tarafından kurulmuştur (Davidson, 2013, s. 28). 35 üyesi olan Konsey'e, Kral Abdülaziz'in yaşayan erkek çocukları ve ölmüş olan her erkek çocuğunu temsilen bir torunu üye olarak kabul edilmiştir. Üye seçiminde genellikle Sudeyirler tarafından yönetimden dışlanan marjinal prenslere ağırlık veren Abdullah'ın asıl maksadı, Fahd döneminden itibaren Suudi siyasetine hâkim olan Sudeyri⁴ klanının etkisini sınırlamak olmuştur⁵ (Al-Rasheed, 2018, s. 56).

1 Ülkede kabilenin tümünün liderleri yerine sadece önemli birkaç kabilenin lideri bu meclise üye olarak kabul edilmektedir (Abir, 1987, ss. 155-57).

2 <https://www.shura.gov.sa/wps/wcm/connect/shuraen/internet/statistics> adresinden 20.03.2022 tarihinde erişilmiştir.

3 Sadakat Konseyi'nin kurulmasıyla en azından teoride, ülkenin gelecekteki Kralını seçme yetkisi tek bir kişi (mevcut Kral) yerine bir prensler kolektifinin yetkisine verilmiştir (Stenslie, 2016, s. 123; Zuhur, 2011, s. 86).

4 Kral Abdülaziz'in gözde hanımı Hassa bint Sudeyri'den olan yedi çocuğu (Sudeyri Yedilisi/Sudairi Seven) Fahd'ın Kral olmasıyla birlikte İç İşleri, Dış İşleri, Savunma Bakanlıkları ve Riyad Valiliği gibi kritik pozisyonlara yükselmişlerdir (Zuhur, 2011, s. 86).

5 Abdullah, ölümünden sonra Selman'ın kendisine Sudeyri klanından bir veliaht atamaması için bir kraliyet kararnamesi yayınlayarak Mukrin bin Abdülaziz'i ikinci veliaht prens yapmış ve kararnameye, kararnamenin gelecekte hiç kimse tarafından değiştirilemeyeceğine dair bir madde de eklemiştir (Stenslies, 2016, s. 124).

Son olarak, Suudi Arabistan'da rejimin en önemli meşruiyet araçlarından biri olarak kabul edilen ulemanın Suudi dış politikasının oluştuğu karar süreçlerinde resmî bir rolü bulunmamaktadır. Geleneksel Suudi politik sistemi, politik ve askerî liderliğin İbn Suud ve soyuna, dinî otoritenin de Muhammed bin Abdulvehhab ve soyuna bıraktığı ikili bir yapı arz etmektedir. Bu paylaşımda eğitim, yargı, din işleri, medya ve yerel polis ulemanın denetimine verilirken dış işleri ve savunma gibi alanlar Suud hanedanının uhdesine verilmiştir (Al-Rasheed, 2010, ss. 15-17). Her ne kadar Suudi dış politikasında resmî bir rolü bulunmasa da ulema, çok sayıda resmî ve gayri resmî kanal sayesinde Suudi politik yaşamının aktif bir üyesidir (Büyükkara, 2004, s. 178).

Kudretli kabileler ve ulema ancak hanedan ile kurdukları yakınlık üzerinden politik sisteme etki edebildikleri için Suudi politik sistemindeki elitlerin merkezinde hanedan üyeleri yer alır. Örneğin; 1964 yılındaki saray darbesinde kudretli hanedan üyeleri toplanarak Suud'un tahttan indirilmesine ve Faysal'ın kral olmasına karar vermiş, bu toplantıda ulema tartışmalara katılmaktan ziyade hanedan üyelerinin kararını meşrulaştıran bir fetva yayınlamış, "fiilî durumu meşrulaştıran" bir rol oynamıştır (Bligh, 1985, s. 47; Büyükkara, 2004, s. 179).

Güçlü prensler, ulema ve kudretli kabilelerle kuşatılmış olan Suudi Kralının vereceği önemli kararlarda bu kesimlerin onayını almak durumunda olması (Karim, 2017, s. 75) özellikle Faysal sonrası dönemde Suudi Kralının statüsünün "eşitler arasında birinci" (*primus inter pares*) olarak yorumlanmasına sebep olmaktadır. Bu sistemde eğer Suudi Kralı ülke politik sisteminin güçlü aktörleriyle bir çatışmadan kaçınmak istiyorsa ülke güvenlik ve dış politikasını ilgilendiren hayati kararlarda bahse konu kesimlerin onayını almak zorundadır. Güneş sistemine benzetilen Suudi politik sisteminde merkezde Kral, çevrede ise kudretli hanedan üyelerinden ve hanedanın yakın ilişki kurduğu kesimlerden oluşan bir halka bulunur. Her Kral değişiminde çevredeki halka yeni Krala göre yeniden ayarlanır (Hussain, 2017, ss. 50-51). Fahd'ın 1992 yılında kurduğu Meclis el-Şura, Abdullah'ın 2007 yılında kurduğu Sadakat Konseyi ve Selman'ın 2015 yılında kurduğu Ekonomik ve Kalkınma İşleri Konseyi (EKİK) ve Siyasi ve Güvenlik İşleri Konseyi (SGİK) gibi yapılar, yeni Kralın yakın çevresindeki halkayı kendi önceliklerine göre biçimlendirme politikasının bir sonucudur. Ancak yeni Kralın yönetim yapısını kendi önceliklerine göre biçimlendirirken hanedanın kudretli üyelerini bütünüyle yönetimden dışlaması, elitler arasında uyumsuzluğu kaçınılmaz kılmaktadır.

Suudi Arabistan'da Elitler Arası Uyumsuzluğun Ortaya Çıkışı

Selman dönemiyle birlikte Suudi politik sisteminin yapısını oluşturan icma ve konsensüse dayalı kolektif liderlik sisteminin sona ermeye başlaması (Davidson, 2021, s. 320), elitler arasındaki geleneksel uyumu ortadan kaldırmıştır (Ottaway, 2021, s. 61). Selman'ın yayınladığı kraliyet kararlarıyla güvenlik, ekonomi, petrol endüstrisi ve dış işleri gibi krallığın en kritik kurumlarını kademeli olarak oğlu Muhammed'in kontrolüne vermesiyle Muhammed bin Selman, 1960'lı yıllarda Suudi devletini kurumsallaştıran amcası Velihaht Prens Faysal'ın dahi sahip olamadığı kadar geniş yetkilerle donatılmıştır (Al-Rasheed, 2018, s. 46; Hubbard, 2020, s. 10). Suudi politik sisteminde gücün Muhammed bin Selman'ın elinde tekelleşmesine yol açan bu politika aynı zamanda Suud hanedanının güçlü üyelerinin yönetimden dışlanmasına yol açarak yönetimin hanedan üyeleri arasında dengeli dağılımına dayanan geleneksel hanedan içi güç dengesini de alt üst etmiştir.

Kral Selman'ın küçük kardeşi Ahmed bin Abdülaziz'in Londra'da kamuya açık bir alanda Suudi Kralını ve Velihaht Prensi açıkça hedef alan açıklamaları,⁶ Suud hanedanı arasındaki uyumsuzluğu gün yüzüne çıkaran önemli bir gelişme olmuştur. Bu açıklamaların görüntülerinin internette yayılmasının ardından Prens Ahmed, sözlerinin yanlış yorumlandığını söylemiş, Krala ve Velihaht Prense olan bağlılığını yinelemiştir. Bu olaydan kısa bir süre sonra Riyad'a dönen Ahmed sessizliğe gömülmüştür. Bu açıklamalar ve sonrasında yaşanan gelişmeler, Muhammed bin Selman'ın önlenemeyen yükselişinin Ahmed dâhil hanedan mensuplarında öfkeye neden olduğunu ortaya koymaktadır (Hubbard, 2020, s. 302; Ottaway, 2021, s. 33).

Prens Ahmed, Londra'daki protestoculara karşı söylediği sözlerle aslında hanedanın önemli bir kesiminin duygularına tercüman olmuştur. Çünkü krallıkta gücün ve prestijin sembolü olan ve günümüze kadar rakip prensler arasında nispeten dengeli dağıtılmış olan kurumların birer birer Muhammed bin Selman'ın doğrudan ya da dolaylı kontrolüne girmeye başlaması, hanedan içinde ciddi bir rahatsızlığa yol açmıştır. Riyad'a döndükten sonra Ahmed'in odası, Muhammed bin Selman'a muhalefet eden hanedan üyelerinin en önemli uğrak yerlerinden biri haline gelmiştir (Hope & Scheck, 2020, s. 123). Ahmed, Muhammed bin Selman'a yönelik bir muhalefet

6 Londra'da bir sokakta yürürken Suudi Arabistan'ın Yemen'e yönelik müdahalesini "Suud rejimi yıkılsın" sloganlarıyla protesto eden kalabalığı gören Ahmed bin Abdülaziz protestoculara ve Suud hanedanı aleyhine atılan sloganlara kayıtsız kalmak yerine "bunun (Yemen savaşı) Suud hanedanı ile ne alakası var? Bu savaşın tek sorumlusu Kral ve Velihaht Prenstir" dedi. Protestocular savaşın ne zaman biteceğini sorduklarında Prens Ahmed, "umarım savaş Yemen dâhil her yerde yarından önce biter" diye cevap verdi (Hubbard, 2020, s. 302).

odağı haline gelmesi üzerine Mart 2020 tarihinde Muhammed bin Nayif’le birlikte vatana ihanet suçlamasıyla tutuklanmıştır (Ottaway, 2021, s. 33).

Ülkede politik gücün Muhammed bin Selman’ın elinde tekelleşmesiyle sonuçlanarak elitler arasındaki uyumu bozan sürecin ilk aşaması, Selman’ın, selefi Abdullah tarafından kurulan önemli kurumları feshederek yerlerine EKİK ve SGİK adında iki yeni konsey kurması olmuştur. Selman, SGİK’nin başına Muhammed bin Nayif’i atarken yirmi iki kritik bakanlık üzerinde yaptırım gücü olan ve bir “süper konsey” olarak tasarlanan EKİK’nin başına oğlu Muhammed’i atamıştır (Ottaway, 2021, s. 21; Stenslie, 2016, s.125). Bu atamaya ilaveten Savunma Bakanlığı, İkinci Başbakan Yardımcılığı ve Kraliyet Mahkemesi Genel Sekreterliği gibi kurumların başına da Muhammed bin Selman’ın atanmasıyla Muhammed bin Selman ülkenin de-facto yöneticisi haline gelmiştir (Al-Rasheed, 2018, s. 46).

Muhammed bin Selman’ın doğrudan veya dolaylı denetimine verilmesiyle ülkede elitler arasındaki uyumunun bozulmasına yol açan en kritik kurum hiç şüphesiz Suudi güvenlik sektörüdür. Suudi güvenlik sektörünün geleneksel olarak görev ve yetki bakımından üç bölüme ayrılarak birbirine rakip üç ayrı prensin denetimine verilmesi, Faysal’ın 1960’lı yıllarda kurumsallaştırdığı hanedan içi denge politikasının bir sonucudur. İlk olarak 1975 yılından vefat ettiği 2012 yılına kadar Nayif bin Abdülaziz’in, vefat ettikten sonra da oğlu Muhammed bin Nayif’in denetimine verilen İç İşleri Bakanlığı, yasal olarak terörle mücadelede ve kritik petrol tesislerinin korunmasından sorumludur. İkinci olarak, 1962 yılından vefat ettiği 2011 yılına kadar Sultan bin Abdülaziz’in denetimine verilen hava kuvvetlerini de içeren Savunma Bakanlığı, ülkeye yönelik dış tehditlerin caydırılmasından sorumludur. Son olarak da 1962 yılından 2010 yılına kadar Abdullah bin Abdülaziz’in, 2010 sonrası ise Mutaib bin Abdullah’ın denetimine verilen Ulusal Muhafızlar, kraliyet ailesi ile Mekke ve Medine gibi kutsal mekânların korunmasından sorumludur (Stenslie, 2016, ss. 124-25). Suudi güvenlik sektörünün bu üçlü yapısı, Selman dönemine kadar ülkede gücün tekelleşmesini önlemiş, yönetimin hanedan içinde dengeli bir biçimde dağılmasını sağlamış ve ülke çıkarlarını ilgilendiren hayati konularda karar verebilmek için hanedanın geniş kollarının konsensüsünü zorunlu kılmıştır.

Hanedan içi dengedeki en büyük güç kayması, yarım asır boyunca Sultan “klanının” denetimindeki Savunma Bakanlığının Selman “klanının” denetimine girmesiyle başlamıştır. Kral Abdullah’ın Veliyaht Prensi de olan Sultan bin Abdülaziz’in Ekim 2011’de vefatıyla hem Veliyaht Prenslük makamı hem de Savunma Bakanlığı Selman’ın denetimine girmiştir (Hope & Scheck, 2020, s. 27). Selman, 2015 yılında tahta çıktığında ise Savunma Bakanlığı makamına henüz 29 yaşında olan ve hiçbir askerî tecrübesi olmayan oğlu Muhammed’i (d. 1985) atamıştır.

Savunma Bakanı olduktan sonra da Muhammed bin Selman'ın Suudi güvenlik sektöründeki nüfuzu genişlemeye devam etmiştir. İlk olarak, daha önce İç İşleri Bakanlığı ve Ulusal Muhafızlara bağlı olan bazı birimler bu bakanlıklardan koparılarak Muhammed bin Selman'ın doğrudan denetimine tabi olan Savunma Bakanlığına bağlanmıştır (Stenslie, 2016, ss. 126-27). Haziran 2017'de ise Muhammed bin Nayif hem Veliht Prenslik hem de İç İşleri Bakanlığı görevinden alındığında, Veliht Prensliğe Muhammed bin Selman, İç İşleri Bakanlığına ise Abdülaziz bin Suud (d. 1983) atanmıştır. Kasım 2017'de yayınlanan kraliyet kararnamesiyle de Mutaib bin Abdullah, Ulusal Muhafızlar Bakanlığı görevinden alınarak yerine Halid bin Abdülaziz (d. 1986) atanmıştır. Daha önce Halid bin Bender'in denetiminde olan Genel İstihbarat Dairesi'ne de ilk defa hanedan üyesi olmayan Sudeyri kökenli bir ismin yani Halid bin Ali el-Humeydan'ın⁷ (d.1955) atanmasıyla güvenlik sektöründeki tekelleşme tamamlanmıştır (Karim, 2017, s. 76). Devletin üç önemli güvenlik aygıtının ve istihbarat biriminin büyük ölçüde Veliht Prens doğrudan veya dolaylı denetimine girmesiyle 2015 yılından itibaren Suudi güvenlik sektöründe Muhammed bin Selman'ın kademeli olarak genişleyen denetimi son aşamaya ulaşmıştır.

İç İşleri ve Ulusal Muhafızlar Bakanlığına yapılan atamalarda dikkat çeken iki husus bulunmaktadır. İlk olarak, her iki kurumun tepe yöneticisi olarak atanan isimlerin Muhammed bin Selman'ın çocukluk veya yakın çalışma arkadaşı olmasıdır (Hope & Scheck, 2020, s. 88). İkinci olarak da bu atamalarla genellikle yaşlı ve askerî tecrübesi olan Suudi prenslerin denetiminde olan güvenlik sektörü, otuzlu yaşlarda ve nispeten askerî sahada tecrübesi sınırlı üçüncü hatta dördüncü jenerasyon prenslerin denetimine girmiştir. Örneğin; Ulusal Muhafızlar Bakanı olarak atanan Abdullah bin Bender (d. 1986) daha önce Ulusal Muhafızlar biriminde hiç çalışmamış ve Riyad üniversitesinde işletme alanında lisans derecesine sahip bir isimdir.⁸ Hâlbuki selefi Mutaib bin Abdullah (d. 1953), Sandhurst Kraliyet Askerî Akademisi mezunu olup babasının denetimindeki bu kurumda on yıllarca hizmet vermiştir. İç İşleri Bakanlığına atanan Abdülaziz bin Suud (d. 1983) ise Kral Suud Üniversitesi'nden hukuk lisansına sahiptir ve bakanlıktaki tecrübesi iki yıl sürdürdüğü hukuk danışmanlığından ibarettir.⁹ Hâlbuki selefi Muahmed bin Nayif'in (d. 1959) hem Suudi özel kuvvetlerinde hem de bakanlıkta uzun bir hizmet geçmişi bulunmaktadır. Bütün bunlara ilaveten Muahmed bin Nayif, uzun yıllar terörle mücadele kapsamında ülkenin en yakın

7 Suudi istihbarat şefliğine hanedan mensuplarının atanması geleneği Selman dönemiyle birlikte son bulmuştur. Geçmişte sırasıyla; Türki bin Faysal (1979-2001), Navvaf bin Abdülaziz (2001-2005) ve Mukrin bin Abdülaziz (2005-2012), Bender bin Sultan (2012-2014) ve Halid bin Bender (2014-2015) gibi hanedan üyeleri bu görevi yürütmüştür.

8 <https://www.arabnews.com/node/1430911/saudi-arabia> adresinden 19.03.2022 tarihinde erişilmiştir.

9 <https://www.arabnews.com/node/1118321/saudi-arabia> adresinden 16.03.2022 tarihinde erişilmiştir.

müttefikleri olan ABD güvenlik sektöründe çok sayıda bağlantıları olan önemli bir isimdir (Ottaway, 2021, ss. 13-14; Hope & Scheck, 2020, s. 47).

Suud hanedanı içerisinde güç kaymasına yol açarak hanedan uyumunun bozulmasına yol açan ikinci gelişme, petrol endüstrisinde Muhammed bin Selman'ın genişleyen denetimidir. Petrol endüstrisi hem küresel ekonominin hem de Suudi ekonomisinin düzenli işleyişi açısından kritik bir sektördür ve 1950'li yıllardan Selman'ın tahta çıktığı döneme kadar hanedan dışından profesyonel teknokratlar tarafından yönetilmiştir. Kral Selman dönemine kadar Abdullah Tariki (1954-62), Zeki Yamani (1962-86), Ali Naimi'nin (1986-2016) yönetimindeki Bakanlık'ta Selman'ın Suudi tahtına çıkmasıyla hızlı bir görev değişimi süreci başlamıştır. Selman, önce ülkede en uzun süre Petrol Bakanlığı görevini yapan Ali Naimi'yi bu görevden alarak yerine Halid el-Falih'i (2016-19) atamış, 2019 yılında ise büyük oğlu Abdülaziz'i atamıştır. Selman'ın bir hanedan üyesini Suudi Petrol Bakanlığı'na atayan bu kararnamesiyle ülke tarihinde bir ilk gerçekleşmiştir. Bu atama aynı zamanda ülkede gücün tekelleşmesini de simgelemektedir. Şöyle ki genelde hanedan üyelerinin yönetimine bırakılan kritik kurumlara ilaveten geleneksel olarak Petrol Bakanlığı ve Suudi ARAMCO gibi önemli bazı kurumların yönetimi rejime sadık ve yönetici aile ile yakın bağları olan kudretli kabilelerin denetimine bırakılmıştır. Örneğin ülkede en uzun süreli Bakanlık görevini yürüten Ali Naimi, Ajman kabilesine mensuptur. Bu atamayla rejime sadık kudretli kabilelerin denetimindeki önemli bir kurum doğrudan hanedanın denetimine geçmiştir.

Suudi petrol endüstrisinde 1950'li yıllardan 2015'e kadar olan yaklaşık atmış yılda üç bakan görev yapmasına karşın Selman dönemini içeren son altı yılda da üç bakan görev yapmıştır. Son altı yılda yaşanan bu hızlı görev değişiminin en önemli sebeplerinden birisi, Muhammed bin Selman'ın ülke ekonomisini petrole bağımlılıktan kurtaracağını iddia ettiği "Vizyon 2030" planı gereğince ARAMCO'yu halka arz etme politikasına yönelik kurum içinden yükselen direnç olmuştur (Ottaway, 2021, s. 7; Hope & Scheck, 2020, s. 43).

Hanedan içerisinde güç kaymasına yol açarak hanedan uyumunun bozulmasına yol açan üçüncü gelişme, Muhammed bin Selman'ın yolsuzluk ve vatana ihanet suçlamalarıyla zengin prensler ve iş adamları sınıfının oluşturduğu nispeten bağımsız güç merkezi konumundaki sermayedarları etkisizleştirmesidir. 2017 yılında başlatılan yolsuzlukla mücadele kapsamında içlerinde Velid bin Talal ve Mutaib bin Abdullah gibi üst düzey 11 prensin de içinde bulunduğu çok sayıda iş adamının tutuklanması ve çoğu tutuklunun önemli ölçüde mal varlıklarından vazgeçmek şartıyla serbest bırakılmasıyla ülkedeki bu güç merkezi önemli ölçüde tasfiye edilmiştir. Tutuklananlar içerisinde Suudi Kralını ve Veliht Prensini seçmek için oluşturulan Sadakat Konseyi

üyelerinin de bulunuyor olması,¹⁰ Muhammed bin Selman'ın Suudi tahtına giden yoldaki önemli rakiplerini tasfiye etmek için bu suçlamaları bir gerekçe olarak kullandığı iddialarını da kuvvetlendirmiştir (Davidson, 2021, ss. 229-32; Hubbard, 2020, s. 230; Ottaway, 2021, ss. 82-83).

Suud hanedanı içerisinde güç kaymasına yol açarak hanedan uyumunun bozulmasına yol açan dördüncü gelişme, Dış İşleri Bakanlığı'ndaki önemli görevlere yapılan atamalarla ülkenin dış politikasının Muhammed bin Selman'ın denetimine girmesidir. Şöyle ki ülkede dış politika oluşturulmasının geniş bir uzlaşmaya dayanması teamülü Muhammed bin Selman'ın yükselen profili ile birlikte büyük oranda ortadan kalkmıştır. Ülke tarihinde ilk defa hanedan üyesi olmayan Adil Cübeyir, 1975 yılından 2015 yılına kadar Dış İşleri Bakanlığı görevini yürüten Suud bin Faysal'ın yerine önce Dış İşleri Bakanı daha sonra Dış İşlerinden Sorumlu Devlet Bakanı olarak atanmış, Suudi Arabistan'ın Washington büyükelçiliğine ise Muhammed bin Selman'ın küçük kardeşi Halid (d. 1988) atanmıştır. Her iki kritik atamayla geçmişten günümüze kadar hanedan içi konsensüse dayanan Suudi dış politikası büyük ölçüde Muhammed bin Selman'ın denetimine girmiştir (Karim, 2017, s. 76).

2015 yılının başlarında Selman'ın tahta çıkmasını müteakiben İç İşleri, Dış İşleri, Savunma, Ulusal Muhafızlar, Genel İstihbarat Dairesi ve Petrol Bakanlığı gibi kritik kurumlarda Suud hanedanının önemli üyeleri kademeli olarak uzaklaştırılmış ve bir kısmı hanedan üyesi de olan Muhammed bin Selman'a yakın isimler bu kurumların başına atanmıştır. Bu süreçte yapılan atamalarda genellikle genç, nispeten yönetim tecrübesi sınırlı, Veliht Prensle yakınlığı olanlar ve Kral Selman'ın anne tarafından akrabaları olan Sudeyri kabilesi mensupları tercih edilmiştir. Yolsuzluk ve vatana ihanet gibi suçlamalarla da ülkede yönetimi paylaşan kurulların üyesi olan üs düzey prensler tutuklanmıştır. Ülke tarihinde ilk defa Kral, Veliht Prens, Savunma Bakanı, Dışişleri Bakanı, Genel İstihbarat Dairesi Başkanı, Petrol Bakanı ve önemli vilayetlerin valileri gibi kritik pozisyonlara Sudeyri kökenliler arasından yapılan atamalar bu kabilede görülmemiş bir güç birikimine yol açmıştır (Karim, 2017, s. 76, 83). Sudeyrilerin artan gücünün bir sonucu olarak uzun yıllar monarşiye sadık kalan kudretli kabileler yönetimden dışlanmıştır.

Suudi tahtının yasal mirasçısı olan ikinci kuşak prenslerden çok azının hayatta kalması ve hayatta kalanların ilerleyen yaşları, tahtın üçüncü kuşağa pürüzsüz bir şekilde devri konusunu gündeme getirmiştir. Tahtın Abdülaziz bin Suud'un oğullarından torunlarına geçecek olmasıyla Suudi tahtının birkaç tane olan yasal

10 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suud-hanedaninda-prensler-tutuklama-dalgasi-devam-ediyor/1761751> adresinden 19.03.2022 tarihinde erişilmiştir.

mirasçısı birden onlarca prens¹¹ çıkmıştır. Selman'ın bu yarışta oğlu Muhammed'i rakiplerinin önüne çıkarmak ve taht için rekabet eden diğer prensleri devre dışı bırakmak için altına imza attığı uygulamalar, ülkede elitler arasındaki uyumu büyük ölçüde zayıflatmıştır. Öyle ki başta The Guardian olmak üzere Batı basının önemli mecralarında ismi açıklanmayan üst düzey prenslerin Kral Selman ve Veliht Prens görevlerinden azledilerek hanedanın çoğunluğunun desteklediği yeni bir yönetim oluşturulması gerektiğini savunan çok sayıda dilekçe yayınlanmıştır (Miles, 2015). Gelinen nokta itibarıyla Muhammed bin Selman'ın babası dışında hanedan içerisinde bir desteğinin kalmadığı, hanedanın çok sayıda güçlü üyesinin gizli veya açıktan Veliht Prese yönelik muhalif bir tavır içerisine girdiği görülmektedir.

Suudi Arabistan Dış Politikasında Yaşanan Başarısızlıklar Elit Uyumsuzluğu İlişkisi

Modern Suudi Arabistan tarihinde elitler arası uyumsuzluğun dış politikada yo açtığı başarısızlıklar ilk olarak, Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdülnasır'ın liderliğini yaptığı revizyonist bloğun başta Suudi Arabistan olmak üzere muhafazakâr Arap rejimlerini tehdit ettiği 1950'li yıllarda ortaya çıkmıştır. "Arap Soğuk Savaşı" olarak adlandırılan bu dönemde kurucu Kral Abdülaziz vefat etmiş ve yerine büyük oğlu Suud tahta çıkmıştır. Suud'un, kardeşlerini yönetimden dışlayarak ülkenin tüm kritik makamlarına kendi oğulları arasından atamalar yapması (Büyükkara, 2004, s. 178; Stenslie, 2018, s. 70) bu dönemde elitler arasındaki uyumu bozmuştur.¹² Ülke, elit uyumsuzluğunun da bir sonucu olarak bu dönemde başta Mısır olmak üzere revizyonist bloktan kaynaklı tehdidi dengelemekte başarısız olmuştur. Yemen, Irak, Libya ve Sudan gibi mücavir coğrafyadaki ülkelerde Nasır'ın propagandasıyla muhafazakâr monarşiler çökmeye başlamış ve bu ülkelerde Nasır'ın revizyonist fikirlerinden ilham alan subaylar tarafından cumhuriyet rejimleri kurulmuştur (Al-Rasheed, 2021, ss. 56-60; Büyükkara, 2004, ss. 173-79). Suudi Arabistan'da bile Nasır'ın fikirlerinden etkilenen çok sayıda askerî darbe girişimi ortaya çıkmıştır (Acar, 2019, ss. 148-51). Nihayetinde Suudi elitleri, 1964 yılında bir saray darbesiyle Suud'u tahttan indirip tüm oğullarını da buldukları makamlardan uzaklaştırmışlardır. Suud'un yerine Kral olan Faysal, yönetimde hanedan içi güç dengesini esas alan bir politika takip ederek Suudi elitleri arasındaki uyumu yeniden tesis etmiştir (Gause,

11 Suudi tahtı için rekabet eden prens sayısının 80 civarında olduğu tahmin edilmektedir (Mabon, 2018, s. 53).

12 Bu dönemde liderliğini Talal bin Abdülaziz'in yaptığı ve anayasal monarşiyi savunan "Özgür Prenslere" hareketi, hanedan içinden güçlü bir destek bulmuştur (Al-Rasheed, 2018, s. 52).

2018, ss. 37-40; Al-Rasheed, 2018, s. 46). Krallığın, 1970’li yılların başlarında, tüm bölgeyi saran pan-Arabizm dalgasıyla baş edebilmiş olması ve Arap dünyasının güç merkezinin yeniden Kahire’den Riyad’a kayması, Faysal döneminde kurumsallaşan “elit uyumunun” en önemli politik kazanımı olmuştur (Al-Rasheed, 2021, ss. 56-62, 67). Riyad yönetimi 1970 sonrası dönemde Lübnan, Yemen, Filistin ve Mısır üzerinde kendi politik önceliklerini başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmiştir.

2015 yılında Selman’ın tahta çıkmasıyla birlikte Suudi Arabistan, Levant’dan Güney Arabistan’a, Kızıldeniz’den Basra Körfezi’ne İran karşısında iddialı bir dış politikaya yönelmiştir. “Selman Doktrini” denilen bu yeni dış politika vizyonu ile Suudi Arabistan arasında 2010’lu yıllara kadar çoğunlukla ideolojik alanda süren rekabet, bölge genelinde jeopolitik bir rekabete dönüşmüştür (Al-Rasheed, 2018, s. 17). Aradan geçen altı yılın sonunda Suudi Arabistan’ın sayılan tüm bu bölgelerdeki iddialı dış politikası, ülke güvenliğine ve çıkarlarına bir katkı sağlamadığı gibi ülkenin siyasi tarihinde yaşadığı en önemli başarısızlıklar olarak da tarihe geçmiştir (Al-Rasheed, 2022).

Suudi güvenliği için en kritik ülke olan Yemen’de Husiler ülkenin önemli kentlerini ve başkentini ele geçirdiklerinde Selman, Sana’ya fatih olarak girmesinin oğlu Muhammed’i handanın güçlü üyelerinin bir adım önüne geçirebileceği kanaatiyle Yemen’e yönelik askerî müdahaleye göz yummuştur (Stenslie, 2016, s. 135). Operasyona karar verme sürecinde Savunma Bakanlığının öz güveni o kadar yüksek olmuştur ki savaşın altı ay gibi kısa bir sürede Husilerin yenilgisiyle biteceği hesaplanmıştır. Bu öz güvenle ülkenin en önemli güvenlik garantörü olan ABD operasyondan son dakikada haberdar olmuştur. Operasyon kararı verilirken rakip prenslerin denetiminde olan güvenlik birimleri (İç İşleri ve Ulusal Muhafızlar) ile de bir koordinasyon sağlanma gereği duyulmamış, Savunma Bakanlığının kapasitesine güvenilmiştir (Hubbard, 2020, s. 45, 111). Aradan geçen altı yıla, harcanan milyarlarca dolara ve ortaya çıkan insani krize rağmen Yemen’de Suudi müttefiki bir rejim kurulmadığı gibi Suudi topraklarına yönelik saldırılar da önlememiştir. Son olarak ABD başkanlığına oturan Joe Biden’ın ABD’nin, Yemen’e yönelik Suudi müdahalesine sağladığı saldırgan kapasiteyi içeren askerî desteği çektiğini ifade etmesiyle (CNN, 2021; Ottaway, 2021, s. 175) Suudilerin bu savaşta hem diplomatik hem de askerî pozisyonları iyice zayıflamıştır.

Haziran 2017’de Suudilerin liderliğinde Körfez ülkeleri, teröre destek verdiği iddiasıyla Katar’a yönelik havadan, karadan ve denizden bir abluka başlatmışlardır. Ablukanın başlangıcından günler sonra ablukacı ülkeler tarafından Katar’a, içlerinde İran ile tüm diplomatik ilişkilerin kesilmesi, El-Cezire televizyonunun ve Türk askerî üssünün kapatılmasını da talep eden 13 maddelik bir liste sunulmuştur. Bu süreçte Muhammed bin Selman abluka ilan edildikten sonra içeriden bir darbenin teşvik

edilmesi dâhil olmak üzere Katar'ı boyun eğdirmek için mümkün olan her şeyi yapmıştır (Ottaway, 2021, s. 159). Ancak abluka kararı da tıpkı Yemen savaşı gibi Suud hanedanının konsensüsüne dayanmamıştır. Örneğin; Muhammed bin Nayif, Katar Emiri ile geliştirdiği iyi ilişkiler sebebiyle Katar'a yönelik böyle bir ablukaya açıktan karşı çıkmıştır (Hubbard, 2020, s. 149). Nihayet 5 Ocak 2021 tarihinde Suudi Arabistan'ın El-Ula kentinde düzenlenen Körfez İşbirliği Konseyi'nin (KİK) 43. Zirvesinde, Katar'ın kendisine sunulan 13 maddelik listedeki hiçbir talebi karşılamamasına rağmen Suudilerin öncülüğünde abluka kaldırılmış ve bu gerginliğin kaybedeni de Suudiler olmuştur (Oktav, 2022, s. 255).

İran-Suudi rekabetinin en önemli sahası haline gelen Levant bölgesinde Suudiler, Lübnan iç politikasını kendi politik vizyonları lehine biçimlendirmek istemişlerdir. İran ile Hariri arasındaki yakınlaşmaya¹³ ve Hizbullah'ın Yemen'de varlık göstermesine oldukça öfkelenen Veliht Prens, Kasım 2017'de Lübnan Başbakanı Saad Hariri'yi Riyad'da "rehin" almış ve istifaya zorlamıştır. Veliht Prens, Hariri'yi istifaya zorlayarak (Ottaway, 2021, ss. 160-61) Lübnan iç siyasetinde Sünniler ile Hizbullah arasında, Hizbullah'ın dikkatini Yemen'den Beyrut'a çekecek bir karmaşa hedeflemiştir. Hatta bu süreçte Suudiler, çıkabilecek bir çatışmada rol almaları için Lübnan'da bulunan Filistinli mülteci kamplarındaki militanlar ile bile temasa geçmişlerdir (Hubbard, 2020, s. 206). Sonuç olarak Hariri'nin, Beyrut'a ulaştığında istifadan vazgeçtiğini duyurmasıyla Muhammed bin Selman'ın bu politikası da geri tepmiş (Ottaway, 2021, s. 161) ve Suudilerin Lübnan'daki pozisyonları zayıflamıştır. Çünkü Lübnan iç savaşını sonlandıran Taif Anlaşması (1989) önemli ölçüde Suudilerin inisiyatifi ile gerçekleşmiş (Ottaway, 2021, s. 140) ve bu anlaşma sonrası Suudi vatandaşı da olan Sünni Hariri ailesi¹⁴ Lübnan siyasetinin önemli bir aktörü haline gelmiştir. Muhammed bin Selman bu girişimiyle Levant bölgesindeki en önemli Suudi müttefiki politik figür ile ülkesinin ilişkilerini önemli ölçüde bozmuş ve Hizbullah'ın Lübnan siyasetindeki yükselişini önleyememiştir (Al-Rasheed, 2022).

Suudi Arabistan'ın yaşadığı bu başarısızlıkların, bölgede güç ve güvenlik boşluklarının oluştuğu, ABD'nin aktif diplomatik ve askerî desteğinin yoğun olduğu ve uzun yıllar yüksek seyreden petrol fiyatları sebebiyle ülkenin ekonomik olarak güçlü olduğu bir dönemde gerçekleşmiş olması dikkat çekicidir. İlk olarak, 2015 sonrası

13 Hariri, Riyad'a uçmadan bir gün önce Beyrut'ta İran dini lideri Ali Hamaney'in danışmanı Ali Ekber Velayeti'yi kabul etmiş ve bu görüşmede İran'ın Lübnan'ın istikrarı için önemli olduğunu ifade etmiştir (<https://english.almanar.com.lb/377859> adresinden 17.03.2022 tarihinde erişilmiştir).

14 Muhammed bin Selman özel sektöre olan ödemeleri uzun süre askıya aldığı için Hariri ailesinin denetimindeki Suudi Arabistan'ın özel sektörünün iki direğinden biri olan Oger Holding (diğeri Bin Ladin Grup) iflas etmişti (Ottaway, 2001, s. 108).

dönem Orta Doğu bölgesinin önemli aktörlerinin zayıflaması sonrası güç boşluklarının oluştuğu ve Suudi Arabistan'ın bölgenin yıpranmamış yegâne aktörü olarak kaldığı bir dönemdir. Çünkü 2003 yılındaki ABD işgaliyle Irak, 2010 yılında başlayan Arap Baharı'yla Suriye ve Mısır ve uygulanan uluslararası yaptırımlarla İran zayıflamıştır. İkinci olarak, Trump'ın ABD'de yönetime gelmesiyle ABD'nin Suudi Arabistan'a yönelik silah, savunma ve diplomatik desteğinde yoğun bir artış yaşanmıştır (Mabon, 2018, s. 8). Bu dönemde Trump'ın ABD'yi İran nükleer anlaşmasından çekerek İran'a yönelik yaptırımları yeniden başlatması bir taraftan Suudilere önemli bir diplomatik destek sağlarken diğer taraftan Suudilerin önemli rakibi olan İran'ın elini zayıflatmıştır. Son olarak 2003-14 yılları arasında petrol fiyatlarının oldukça yüksek seyretmesine bağlı olarak 2015 yılı başlarında Suudi Arabistan'ın elinde biriken 732 milyar dolarlık rezerv,¹⁵ ülkenin dış politikasını finanse etmesi için önemli olanaklar sağlamıştır. Küresel, bölgesel ölçekte ve ekonomik alandaki sayılan avantajlara rağmen Suudi Arabistan'ın 2015 sonrası dönemde dış politikada önemli başarısızlıklar yaşamış olması, bu başarısızlıkların köklerinin ülke içi dengelerde aranmasını zorunlu kılmaktadır. Bu süreçte ülkede ortaya çıkan elit uyumsuzluğu ve çatışması, dış politikada yaşanan başarısızlıkların anlaşılmasında faydalı bir analiz düzeyi olarak ön plana çıkmaktadır.

Muhammed bin Selman'ın inisiyatifleriyle yönetimde deneyim sahibi, güçlü hanedan kollarına ve kudretli kabilelere liderlik eden elitlerin yönetim ve karar süreçlerinden dışlanmasıyla oluşan elit uyumsuzluğunun Suudi dış politikasına başlıca iki tür etkisi olmuştur. İlk olarak ABD ile ittifak, Arap-İslam davalarına bağlılık, Arap politikasının radikalleşmesinin önlenmesi ve İslam dünyasına liderlik (Acar, 2019, ss. 145-51) gibi ülkenin geleneksel dış politika ilkeleri ihmal edilmiştir. İkinci olarak da dış politikada geleneksel politika oluşturma süreçlerinin tahrip edilmesiyle değerlendirme hataları ortaya çıkmış ve tutarlılık kaybolmuştur (Ottaway, 2021, s. 40, 162). Sonuç itibarıyla devletin askerî ve diplomatik gücünün belli kriz alanlarına aktarımında ciddi güçlükler ortaya çıkmıştır.

Geleneksel olarak Suudi dış politikasında karar süreçleri yönetimde söz sahibi olan hanedan kollarının geniş bir konsensüsüne dayalı, oldukça ihtiyatlı ve yavaş işleyen bir müzakere sürecine dayanmaktadır¹⁶ (Hubbard, 2020, s. 62, 111; Karim, 2017, s. 75). Ancak Muhammed bin Selman'ın tüm gücü elinde toplamasıyla ülke güvenliği

15 <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suudi-arabistanin-varlik-rezervleri-kral-selman-doneminde-eridi-482840.html>. adresinden 19.03.2022 tarihinde erişilmiştir.

16 ABD'nin eski Riyad büyükelçisi Riyad'da yavaş işleyen bu süreci: "Bir kararı onaylamak için aile içinde yirmi beş onay gerekiyordu" şeklinde ifade etmiştir (Ottaway, 2021, s. 40).

için hayati önemdeki çoğu karar genç ve tecrübesiz bir kadro tarafından müzakere edilerek alınmaya başlanmıştır. Burada iki önemli husus bulunmaktadır. İlk olarak Suudi yönetici eliti, güçlü kurumları hanedan için bir tehdit olarak görmektedir ve gücün kurumlardan ziyade kişilerin elinde toplanmasını tercih etmektedir (Hope & Scheck, 2020, s. 41). İkinci olarak da kabile kültürünün bir sonucu olarak ülkede bireylerin sadakati devlete değil kabile şeflerinedir (Cochran, 2019, s. 370). Bu durumun bir neticesi olarak güçlü hanedan kollarına mensup prensler, ülkedeki politik rekabette uzun yıllar buldukları etkili pozisyonları ve kabile dayanışmasını önemli bir dayanak noktası olarak görmüşlerdir (Ottaway, 2001, s. 30).

2010 sonrası dönemde kaya gazı devrimi ve Asya Pivot stratejisiyle II. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar ülkenin güvenlik garantörü olan ABD ile ilişkiler önemli ölçüde zayıflamıştır. ABD ile ilişkilerin rejimin güvenliği için ifade ettiği anlamın farkında olan Suud hanedanı içerisinde önemli bir kesimin varlığına karşın Muhammed bin Selman ülkede gücü merkezileştirip elinde topladığında ABD güvenlik garantilerine gereken önemi vermemiştir. Yemen savaşı gibi ülke tarihinin en büyük sıcak çatışmasına girilirken ABD'nin desteğinin sağlanmamış olması bu yaklaşımın en önemli sonucudur. Yine bu savaşa karar verilirken tarih boyunca iç politikasına askerî unsurlar kullanarak müdahale eden her aktörün büyük bedeller ödediği Yemen tarihi de pek hesaba katılmamıştır. Hanedan içerisinde çoğu güçlü prens Yemen savaşını Muhammed bin Selman'ın kendi savaşı olarak gördüğü için ve ülke ulusal çıkarına bir katkı yapmayacağı gerekçesiyle bu politikaya destek olmaktan kaçınmıştır. Örneğin Muhammed bin Nayif, Yemen'e yönelik geniş kapsamlı bir operasyona El-Kaide'nin bölgede yeni bir zemin bulacağı gerekçesiyle karşı çıkmıştır (Hubbard, 2020, s. 110).

İkinci olarak, Arap politikasının radikalleşmesini önlemek bugüne kadar en önemli Suudi geleneksel dış politika önceliklerinden birisi olmuştur. Çünkü bölgede Arap politikasının radikalleşmesi sıcak savaflara yol açarak Batı ile ılımlı ilişkiler kuran monarşileri tehdit eden revizyonist güçlerin elini güçlendirmeye hizmet etmiştir. Örneğin 1960'lı yıllardaki Arap Soğuk Savaşı ve 1980'li yıllarda Humeyni'nin devrim ihracı politikası, bölge genelinde askerî darbelere ve iç savaflara yol açarak Arap politikasının radikalleşmesine yol açmıştır. Suudi yönetici eliti bu dönemlerde yaşanan Arap-İsrail savaşları, Lübnan ve Yemen iç savaşı gibi krizlerin kendi güvenliğine önemli ölçüde zarar verdiği bilinciyle bu krizlerin yatıştırılmasını önemli bir dış politika hedefi olarak görmüşlerdi. Lübnan savaşını bitiren Taif Anlaşması (1989), Kuzey ve Güney Yemen'in birleşerek Yemen Cumhuriyetini kurması, Suudilerin diplomatik ve ekonomik desteği sayesinde olmuştur. Yine Suudi inisiyatifi ile 1981 yılında geliştirilen Fahd Planı ve 2002 yılında geliştirilen Abdullah Planı da Filistin sorununun Arap politikasını radikalleştirici etkisini önlemeye dönük girişimler

olmuştur (Acar, 2019, ss. 149-51). Muhammed bin Selman'ın Suudilerin uzun uğraşlar sonucu nispeten istikrar sağladığı Lübnan'da mezhep temelli yeni bir iç savaş ve kargaşa hedeflemesi, Yemen'de mezhep temelli bir çatışmanın tarafı olmasının doğal sonucu Arap politikasının radikalleşmesi ve İran gibi revizyonist güçlerin elini kuvvetlendirmesi olmuştur. Nitekim 2006 yılında yaşanan İsrail-Hizbullah savaşı, Levant bölgesinde Suudilerin değil İran'ın elini güçlendirmiştir (Hope & Scheck, 2020, s. 97).

Üçüncü olarak, ülke dış politikasının 11 Eylül'den sonraki en büyük krizi olarak tanımlanan Cemal Kaşıkçı'nın İstanbul'daki Suudi konsolosluğunda vahşice öldürülmesi,¹⁷ Filistin meselesinde İsrail'in tezlerini destekleyen Trump'ın "Yüzyılın Barış Anlaşması"nın desteklenmesi (Ottaway, 2021, s. 67) ve Katar'a yönelik abluka, Suudilerin söylemsel üstünlüğü kaybetmesine yol açarak Arap-İslam davalarına bağlılık ve İslam dünyasındaki liderlik iddialarını önemli ölçüde yaralamıştır. Hâlbuki Selman, Faysal'ın krallığı döneminden itibaren uzun yıllar Filistin'e yönelik Suudi ekonomik yardımlarını organize eden yapının liderliğini sürdürmüştür (Hubbard, 2020, s. 253). 2019 yılı sonlarında Türkiye, Katar ve İran ile birlikte geleneksel Suudi müttefiki ülkeler olan Malezya ve Pakistan'ın¹⁸ Kuala Lumpur'da İslam dünyasının liderliğini Suudi Arabistan, BAE ve Mısır ekseninden uzaklaştırmayı konu alan bir zirve düzenlemiş olması, İslam dünyasında Suudi liderliğinin aldığı yarayı ortaya koymaktadır (Hope & Scheck, 2020, s. 122).

Bütün bu değerlendirme hatalarına ilaveten son dönemde Suudi dış politikasında görülen en önemli değişim, tutarlılığın kaybolmasıdır. Ülke dış politikasındaki tutarlılığın kaybolması, son beş yılda oluşturulmaya çalışılan askerî ittifaklarda açıkça görülmektedir. Muhammed bin Selman'ın Suudi güvenlik sektöründe kontrolünün genişlemeye başladığı 2015 yılından itibaren Suudiler, İran'ı dengelemek için İslam Ordusu, Arap NATO'su ve Yarımada Kalkan Gücü gibi Sünni konsensüsü olarak tanımlanabilecek askerî ittifak sistemlerinin kuruluşuna öncülük etmişlerdir (Acar, 2019, ss. 156-62). Ancak 2020 yılına gelindiğinde Suudi Arabistan İsrail'le yakınlaşarak, tam tersi bir güvenlik yapılanmasına, İran'ı İsrail'in askerî kapasitesiyle dengelemeye yönelmiştir (Acar, 2020; Ottaway, 2021, ss. 179-80, 187-88).

17 Bu cinayet hanedan arasındaki rekabetin de bir yansımasıdır. Çünkü Kaşıkçı, Kral Faysal'ın oğulları Halid ve Türkiye çok yakın bir isimdir (Ottaway, 2021, ss. 117-19).

18 Muhammed bin Selman Pakistan'ın bu zirveye başbakan seviyesinde katılmasını engellemek için İmran Han'ı Riyad'a çağırarak Suudi Arabistan'da çalışan 4 milyon Pakistanlı işçinin vizesini iptal etmekle tehdit etti (Hope & Scheck, 2020, s. 122).

Muhammed bin Selman'ın yükselişiyle ülkede bozulan elit uyumu, devletin tüm gücünün belli kriz alanlarına yansıtılmasında yaşanan zorlukları ortaya çıkarmıştır. Burada bilinmesi gereken temel husus; Suudi tahtı için mücadele eden farklı birimlerin başındaki prenslerin çoğunlukla rakipleri ile bilgi ve istihbarat paylaşımından kaçınmasıdır (Hope & Scheck, 2020, s. 120). Bu durum devletin gücünde ve bu gücün belli kriz alanlarına yoğunlaşmasında ciddi sorunlara yol açmaktadır. İkinci bölümde detaylı bir biçimde anlatıldığı gibi Ulusal Muhafızlar, İç İşleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı gibi kurumlar yarım asırdan fazla bir süredir farklı aile kollarının denetiminde kalmışlardır. Her ne kadar Muhammed bin Selman üst düzey yöneticilerini değiştirerek Suudi güvenlik sektörünün kontrolünü yönetim seviyesinde ele geçirmiş olsa da kurumlar içerisinde yeni yönetime karşı bir direnç varlığını korumaktadır. Çünkü uzun yıllar belirli hanedan kollarının denetiminde kalan kurumlar rakip prenslerin beyliği gibi olmuştur (Al-Rasheed, 2021, ss. 9-10; Ottaway, 2021, s. 30, 156). Yemen savaşında yaşananlar ve Suudi ARAMCO'ya yönelik saldırıların engellenememesi, Suudi güvenlik sektörünün rakip prenslerin güç mücadelesinde etkili bir araç olarak kullanılmasının bir sonucudur.

2015 yılı Mart ayında Yemen savaşı başladığında Muhammed bin Selman Suudi güvenlik sektöründeki üç kritik kurumdan sadece biri olan Savunma Bakanlığını denetimi altına almıştı.¹⁹ Buna rağmen savaş kararı verilirken Muhammed bin Nayif'in denetimindeki İç İşleri Bakanlığıyla Mutaib bin Abdullah'ın denetimindeki Ulusal Muhafızların bu konudaki görüşü dahi sorulmamıştır. Hatta Mutaib, ülkesinin Yemen'e yönelik bir saldırı başlattığını BAE'de resmi bir ziyaret sırasında basından öğrenmiştir (Hubbard, 2020, s. 111). Uzun yıllar Yemen'de ABD ile terör operasyonları düzenleyen İç İşleri Bakanlığı ile ülkenin en dinamik askerî gücü²⁰ olan Ulusal Muhafızların Yemen savaşı konusundaki görüşünün sorulması bir yana ülke tarihinin en ciddi askerî operasyonunun ortasında Selman ve oğlu Muhammed her iki bakanlığı zayıflatacak yeni uygulamalar peşinde olmuşlardır. Bu süreçte her iki kurumun komuta kademesinde önemli değişiklikler yapılmasına ilaveten çoğu birim Muhammed bin Nayif ve Mutaib bin Abdullah'ın denetiminden çıkarılarak direkt olarak Muhammed bin Selman'ın komutasındaki Savunma Bakanlığına bağlanmıştır. Ayrıca bu süreçte görevi Suud hanedanını ve Mekke-Medine gibi kutsal şehirleri korumak olan Ulusal Muhafızlar ile terörle mücadeleden ve kritik petrol tesislerinin korunmasından

19 1962 yılından 2011 yılına kadar Sultan bin Abdülaziz'in denetiminde olan bakanlıkta Sultan klanının kontrolü, bakanlığın Selman'ın denetimine girdiği 2011 tarihinden sonra da devam etmiştir (Hope & Scheck, 2020, s. 27).

20 125.000 mevcutlu Ulusal Muhafızlar, Zahrani, Tuveyrici ve Ğamidi gibi Orta Arabistan kökenli Abdullah klanına sadık kabilelerin üyelerinden oluşmakta ve sadece bir askerî unsur olmanın yansira kendisine bağlı eğitim kurumları hastaneleri de olan büyük bütçeli bir kuruluştur (Stenslie, 2016, s. 126).

sorumlu olan İç İşleri Bakanlığına bağlı birimler Yemen sınırına konuşlandırılmaya başlanmıştır (Stenslie, 2016, s. 127). Yemen’de Suudi saldırılarının sadece hava saldırısı olarak ve sınırlı kara operasyonları olarak kalmasının en önemli sebeplerinden birisi de ülkenin en güçlü kara gücü konumundaki bu iki yapının Muhammed bin Selman’ın komutasına gösterdiği dirençtir. Çünkü her iki güvenlik yapılanması da yarım asırdır farklı aile kollarının denetiminde ve Suudi Kralından ve Veliaht Prensten daha fazla kendi kabile liderlerine sadakat hissi duymaktadır (Stenslie, 2016, s. 126).

Suudi güvenlik sektöründeki bölünme ve rekabetin ülke ulusal gücünün belli kriz alanlarına yoğunlaştırılmasının önünde nasıl bir örnek teşkil ettiğinin diğer bir göstergesi, 2019 yılında Suudi ARAMCO’ya yönelik düzenlenen saldırılardır. Kritik petrol tesislerini korumak Nayif klanının denetimindeki İç İşleri Bakanlığının, hava kuvvetleri ve hava savunma sistemleri Sultan klanının denetimindeki Savunma Bakanlığının ve Genel İstihbarat Dairesi ise başka bir aile kolunun denetiminde olduğu Suudi güvenlik yapılanması bu saldırıları engellemekte başarısız olmuştur.

Uzun yıllar Batılı güvenlik analistlerinin “Abakik Suudi petrol kompleksinin saldırıya açık olan en zayıf halkasıdır” biçimindeki uyarı ve değerlendirmelerine rağmen bütünlüklü bir yapı ortaya koyamayan Suudi güvenlik sektörü, Abakik tesislerinin güvenliğini sağlayamamıştır. İran ya da Yemen kaynaklı olsun 2 milyon dolardan daha az bir maliyetli seyir füzesi veya insansız hava araçlarıyla 17 dakikada düzenlenen saldırı, Suudi ekonomisine ve petrol endüstrisine milyarlarca dolar zarar vermiştir. Saldırı sonrası yapılan soruşturmada tesisleri İç İşleri Bakanlığının savunmadığına yönelik ithamlara bakanlık yetkilileri hava savunma sistemlerinin kendilerine değil Savunma Bakanlığına bağlı olduğunu, Savunma Bakanlığı ise İstihbarat Dairesinin zamanında bilgi vermediğini açıklamıştır. Kurumların birbirini suçladığı bu soruşturma hiçbir kurumun bu saldırının önlenememesi konusunda kabahatinin olmadığı şeklinde bir sonuçla kapatılmıştır (Hope & Scheck, 2020, s. 120).

Sonuç

2015 sonrası dönemde Suudi tahtına oturan Selman’ın kendisinden sonra Suudi tahtını oğluna devretmek istemesiyle yoğunlaşan hanedan içi rekabette, aradan geçen altı yılın sonunda Muhammed bin Selman’ın önde olduğunu söyleyebiliriz. Bu süreçte başta güvenlik aygıtları olmak üzere genişleyen denetimi Muhammed bin Selman’ın ülkenin de-facto yöneticisi haline getirmiştir. Muhammed bin Selman’ın Suudi siyasetinde profili yükselirken uzun yıllar ülke yönetiminde söz sahibi olan hanedanın güçlü üyeleri ve geniş aile kolları birer birer yönetimden dışlanmaya başlanmıştır. Uzun bir müzakereye, geniş aile kolları arasında sağlanan konsensüse

ve ihtiyata dayanan dış politika oluşturma süreçleri, hırsları deneyimlerini aşan genç ve tecrübesiz bir kadro tarafından domine edilmeye başlanmıştır. Muhammed bin Selman tarafından bizzat yönetilen güvenlik ve dış politika süreçleriyle hem Suudi geleneksel politikası hem de ülkenin İslam ve Batı dünyasında oluşturduğu uzun yıllara dayanan ittifak sistemleri derin yaralar almıştır. Bu dönemde Katar, Yemen, Lübnan gibi mücavir coğrafyada iddialı ve müdahaleci bir politikayı benimseyen Muhammed bin Selman'ın bu vizyonu Suudi handanının güçlü üyeleri tarafından paylaşılmadığı için Suudi ulusal gücü tüm bu kriz alanlarına başarılı bir şekilde yansıtılamamıştır. Yemen savaşının Suudiler için bir bataklıkla dönüşmesi, Katar gibi nispeten küçük bir aktöre Suudilerin söz geçirememesi ve Levant bölgesinde İran karşısında Suudilerin üstünlük sağlayamaması iddialı ve müdahaleci dış politikasının yaşadığı en önemli başarısızlıklar olarak kayda geçmiştir. 2000 sonrası dönemde bölgenin en önemli güçleri olan Irak, Suriye, İran ve Mısır'ın önemli ölçüde zayıflamasına, ABD yönetiminin Trump döneminde Suudilere yönelik yoğun askerî ve diplomatik desteğine ve uzun yıllar petrol fiyatlarının yüksek seyretmesiyle biriken devasa fonlara rağmen Suudiler bölgede kendi lehlerine politik bir düzen kurmakta başarısız olmuşlardır.

The Impact of Elite Fragmentation on Saudi Foreign Policy

Necmettin Acar

Saudi Arabia has turned to an assertive and interventionist foreign policy in its contiguous geography such as the Persian Gulf, Levant and South Arabia in order to spread its influence by taking advantage of the power and security gaps that emerged in the post-2000 period. In this process, the Saudis, leading the coalition formed in 2015, got involved in the Yemeni civil war to restore the deteriorated status quo in Yemen, imposed a qualitative change in Qatar's foreign policy by leading the blockade against Qatar in 2017, and by restraining Lebanese Prime Minister Saad al-Hariri in Riyadh, aimed for a conflict between Sunnis and Hezbollah in Lebanese domestic policy, which would draw Hezbollah's attention from Yemen to Beirut.

After six years, Saudi Arabia's assertive and interventionist foreign policy in all these regions did not contribute to the security and interests of the country, and went down in history as the most important failures in the country's political history. A Saudi-allied regime was not established in Yemen, and attacks on Saudi lands could not be prevented either. At the 43rd Summit of the Gulf Cooperation Council held in 2021, although Qatar did not meet any of the demands in the 13-item list submitted to it, the blockade against Qatar was lifted under the leadership of the

@ Dr., Mardin Artuklu University. necmettinacar@artuklu.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-6130-5145>

 © İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0671
insan & toplum, 2022; 12(4): 183-210.
insanvetoplum.org

 Received: 20.01.2022
Revision: 21.03.2022
Accepted: 04.04.2022
Online First: 08.05.2022

Saudis, and the loser of this tension was the Saudis. When Lebanese Prime Minister Hariri announced that he had given up his resignation when he arrived in Beirut, the Saudi policy of creating conflict between Sunnis and Hezbollah in Lebanese domestic policy also backfired and the position of the Saudis in Lebanon weakened.

Studies on the recent foreign policy failures of Saudi Arabia generally analyse these failures on the basis of factors such as low oil prices, the Saudis' tension with their traditional ally, the United States, and the instability caused by the street movements that emerged during the Arab Spring process. The fact that these analyses ignore the impact of the fragmentation among the elites, in which the Saudi dynasty was at the centre, on the foreign policy of the country significantly weakens the explanatory power of these analyses. This study claims to fill an important gap in the literature by proving that there is a connection between the failures of Saudi Arabia's assertive and interventionist foreign policy and the deteriorated elite compatibility in the country in the post-2015 period.

In this study, Saudi Arabian foreign policy is analysed from the perspective of neo-classical realism, which considers the domestic political structure as an important determinant in foreign policy formation processes, in contrast to the classical realism's approach, which accepts the state as a unitary and consistent actor and ignores the intrastate structure in foreign policy formation processes. Therefore, this study will focus on the connection between the failure in the country's foreign policy and the incompatibility that emerged after 2015 among the Saudi elite, in which the Saudi dynasty was at the centre. In the study, the Saudi elite is considered as social category that has an advantage in power and persuasion, possesses a certain material, intellectual, and moral superiority, and enjoys substantial advantages such as inherited wealth and family ties.

When we take a closer look at the traditional Saudi political system, we come across a political elite composed of a combination of advisory councils, ulama and powerful tribes with powerful members of the Saud dynasty at the centre. Traditional Saudi foreign policy emerged after a long negotiation process based on the consensus of the elements. The Saudi King, who wanted to avoid an open conflict with the powerful actors of the country's political system, has to get the approval of the said sections in vital decisions concerning security and foreign policy. That is why the traditional Saudi political system is defined as a system of collective leadership based on the consensus of the extended family branches.

The phenomenon of elite fragmentation in modern Saudi Arabia first emerged shortly after the death of its founder, King Abdulaziz. The most important reason for the elite fragmentation that emerged in this period was the rivalry between King

Saud and his brothers Faisal and Talal. Due to the elite fragmentation experienced in this process, Saudi Arabia suffered a significant loss of influence in its contiguous geography such as Yemen, Lebanon and Palestine, and failed to balance the revisionist bloc formed under the leadership of Egypt in the Middle East region. As a result, King Saud was deposed by a palace coup, and Faisal, who replaced him as king, established a political system based on the balance of power between the elites and re-established the compatibility among the Saudi elites. This power balance system among the elites established by Faisal continued largely in a stable manner until the Selman period.

After Salman bin Abdulaziz ascended to the Saudi throne after 2015, there was a process in which traditional consultation and consensus was neglected and the Saudi elites, especially the mighty members of the Saudi dynasty, who were important actors of the country's political process, were excluded from the decision processes. With the royal decrees he had proclaimed, Salman gradually placed the most critical institutions of the kingdom such as security, economy, oil industry and foreign affairs under the control of his son Mohammed each of which had in the past been monitored by a different powerful member of the Saud dynasty. Thus, Mohammed bin Salman, who monopolized power in the Saudi political system, became the de-facto ruler in the country. This power shift, which emerged with the change of hands of institutions that became the symbol of power and prestige in the country, led to the collapse of the traditional intradynastic power balance and the collective leadership system based on the balanced distribution of the administration among the members of the dynasty.

Although the elites, who had experience in the administration and led powerful dynastic branches and mighty tribes, were excluded from the administration of critical institutions such as security, oil, economy and foreign affairs on the initiative of Mohammed bin Salman, a resistance against the administration of Mohammed bin Salman remained in these institutions. There are two main reasons for this situation; institutions that were under the control of certain dynastic branches for many years became the principality of rival princes and the loyalty of certain groups within the country to their tribes and tribal chiefs was stronger than the loyalty of the state and rulers.

The Saudi elite, who were pushed out of the political system and marginalized, linked the assertive and interventionist foreign policy implemented at the initiative of Mohammed bin Salman with the struggle for the throne in the country. As a result, the princes belonging to powerful dynasties have used their effective positions and tribal solidarity as an important pillar in this political rivalry in the country for many

years, and have worked for the failure of Mohammed bin Salman's foreign policy by acting against the national interests of the country in order to protect their personal and class interests. Since this vision of Mohammed bin Salman, who adopted an assertive and interventionist foreign policy in the contiguous geography such as Qatar, Yemen and Lebanon, was not shared by the powerful members of the Saudi dynasty, the Saudi national power could not be successfully reflected in all these crisis areas. As a result, the assertive and interventionist Saudi foreign policy in all these contiguous regions has failed to a large extent.

Kaynakça | References

- Abir, M. (1987). The consolidation of the ruling class and the new elites in Saudi Arabia. *Middle Eastern Studies*, 23(2), 150-171.
- Acar, N. (2019). Arap Baharı sürecinde Ortadoğu'da güvenlik ve dış politika: Suudi Arabistan örneği. *Birey ve Toplum*, 8(16), 139-171.
- Acar, N. (2020). *Suudi Arabistan'ın İsrail ikilemi*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/suudi-arabistan-in-israil-ikilemi/1944258> adresinden 19.01.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Al-Manar. (3 Kasım 2017). *Velayati meets Hariri, Says Iran 'keen' on Lebanon's stability*. <https://english.almanar.com.lb/377859> adresinden 12.01.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Al-Rasheed, M. (2010). *A history of Saudi Arabia*. Cambridge University Press.
- Al-Rasheed, M. (2018). Mystique of monarchy: The magic of royal succession in Saudi Arabia. M. Al-Rasheed (Eds.). In *Salman's legacy: The dilemmas of a new era in Saudi Arabia* (pp. 45-73). Hurst & Company.
- Al-Rasheed, M. (2021). *The Son King: Reform and repression in Saudi Arabia*. Oxford University Press.
- Al-Rasheed, M. (2022). *Saudi Arabia: Royal dissent could keep MBS from the throne*. <https://www.middleeasteye.net/opinion/saudi-arabia-royal-dissent-could-keep-mbs-throne> adresinden 19.01.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Anadolu Ajansı. (11 Mart 2020). *Suud hanedanında prenlere tutuklama dalgası devam ediyor*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suud-hanedaninda-prenlere-tutuklama-dalgasi-devam-ediyor/1761751> adresinden 18.01.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Arabnews.com. (2017). *Saudi Arabia names new interior minister*. <https://www.arabnews.com/node/1118321/saudi-arabia> adresinden 18.01.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Arabnews.com. (2019). *Face Of: Prince Abdullah bin Bandar bin Abdul Aziz, minister of the Saudi National Guard*. <https://www.arabnews.com/node/1430911/saudi-arabia> adresinden 18.01.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Bligh, A. (1985). The Saudi religious elite (Ulama) as participant in the political system of the kingdom. *International Journal of Middle East Studies*, 17(1), 37-50.
- Büyükkara, M. A. (2004). *İhvan'dan Cüheyman'a: Suudi Arabistan ve Vehhabilik*. Rağbet Yayınları.
- CNN. (2021). *Biden declares 'America is back' as he announces major foreign policy shifts*. <https://edition.cnn.com/2021/02/04/politics/biden-state-department-visit/index.html> adresinden 15.01.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Cochran, J. A. (2019). The rise in power of Crown Prince Mohammed bin Salman. *Digest of Middle East Studies*, 28(2), 369-385.
- Davidson, C. M. (2013). *After the Sheikhs: The coming collapse of the Gulf monarchies*. Hurst.

- Davidson, C. M. (2021). Mohammed bin Salman Al Saud King in all but name (born 1985). K. Larres (Ed.). In *Dictators and autocrats* (pp. 319-45). Routledge.
- Efegil, E. (2013). Suudi Arabistan'ın dış politikasını şekillendiren faktörler. *Ortadoğu Analiz*, 5(53), 104-13.
- Filkins, D. (2018). A Saudi prince's quest to remake the Middle East. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/magazine/2018/04/09/a-saudi-princes-quest-to-remake-the-middle-east> adresinden 18.01.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Gause, G. (2018). Saudi regime stability and challenges. M. Al-Rasheed (Ed.). In *Salman's Legacy: The Dilemmas of a New era in Saudi Arabia* (pp. 31-45). Hurst & Company.
- Higley, J. (2010). Elite theory and elites. K. T. Leicht & J. C. Jenkins (Ed.). In *Handbook of politics* (pp. 161-76). Springer.
- Higley, J. (2018). Continuities and discontinuities in elite theory. H. Best ve J. Higley (Ed.). In *The palgrave handbook of political elites* (pp. 25-39). Palgrave Macmillan.
- Hoffmann-Lange, U. (2018). Theory-based typologies of political elites. H. Best ve J. Higley (Ed.). In *The Palgrave Handbook of Political Elites* (pp. 53-68). Palgrave Macmillan.
- Hope, B. & Scheck, J. (2020). *Bood and oil Mohammed bin Salman's ruthless quest for global power*. Hachette Books.
- Hubbard, B. (2020). *The rise to power of Muhammad bin Salman*. Tim Duggan Books.
- Hussain, H. (2017). Royal rumble-dynamics of Saudi Royal Family. *Defence Journal*, 21(1), 50-56.
- Karim, U. (2017). The evolution of Saudi foreign policy and the role of decision-making processes and actors. *The International Spectator*, 52(2), 71-88.
- Kolegar, F. (1967). The elite and the ruling class: Pareto and Mosca re-examined. *The Review of Politics*, 29(3), 354-369.
- Korany, B. & Fattah, M. (2008). Irreconcilable role-partners? Saudi foreign policy between the ulama and the US. B. Korany & A. E. H. Dessouki (Ed.). In *The Foreign Policies of Arab States: The challenge of globalization* (pp. 343-96). American University in Cairo Press.
- Lobell, S. E. (2009). Threat assessment, the state, and foreign policy: A neoclassical realist model. S. E. Lobell, N. M. Ripsman & J. W. Taliaferro (Ed.). In *Neoclassical realism, the state, and foreign policy* (pp. 42-74). Cambridge University Press.
- Mabon, S. (2018). It's a family affair: Religion, geopolitics and the rise of Mohammed bin Salman. *Insight Turkey*, 20(2), 51-66.
- Meisel, J. (1958). *The myth of the ruling class*. University of Michigan Press.
- Mercan, M. H., & Kilavuz, M. T. (2017). Tunus'ta demokratikleşme ve elit teorisi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 14(55), 75-92.
- Miles, H. (28 Eylül 2015). Saudi royal calls for regime change in Riyadh. *The Guardian*. <http://www.theguardian.com/world/2015/sep/28/saudi-royal-calls-regime-change-letters-leadership-king-salman> adresinden 18.01.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Mosca, G. (1939). *The ruling class*. McGraw-Hill.
- Oktav, Ö. Z. (2022). Basra Körfezi'nin değişen dengeleri ve İran Suudi Arabistan ilişkilerine etkileri 2015-2021. Ö. Z. Oktav & N. Acar (Ed.). *Basra Körfezi Güvenliğinin Yeni Dinamikleri* içinde (ss. 242-76). Orion Kitabevi.
- Othman, A. H. (2021). The Saudi political system and the calculations of the new balances in the Middle East. *RUDN Journal of Public Administration*, 8(3), 336-346.
- Ottaway, D. (2021). *Mohammed Bin Salman: The icarus of Saudi Arabia?* Lynne Rienner Publishers.
- Pakulski, J. (2018). Classical elite theory: Pareto and Weber. H. Best & J. Higley (Ed.). In *The palgrave handbook of political elites* (pp. 17-24). Palgrave Macmillan.

- Pareto, V. (1935). *The mind and society. A treatise on general sociology*. Dover.
- Ripsman, N. M. (2009). Neoclassical realism and domestic interest groups. S. E. Lobell, N. M. Ripsman & J. W. Taliaferro (Ed.). In *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy* (pp. 170-193). Cambridge University Press.
- Rose, G. (1998). Neoclassical realism and theories of foreign policy. *World politics*, 51(1), 144-172.
- Schweller, R. L. (2004). Unanswered threats: A neoclassical realist theory of underbalancing. *International security*, 29(2), 159-201.
- shura.gov. (2022). *Shura in the Kingdom of Saudi Arabia*. <https://www.shura.gov.sa/wps/wcm/connect/Shura-En/internet/Historical+BG/> adresinden 18.01.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Stenslie, S. (2016). Salman's succession: Challenges to stability in Saudi Arabia. *The Washington Quarterly*, 39(2), 117-138.
- Stenslie, S. (2018). The end of elite unity and the stability of Saudi Arabia. *The Washington Quarterly* 41(1), 61-82.
- Taliaferro, J. W. (2006). State building for future wars: Neoclassical realism and the resource-extractive state. *Security Studies*, 15(3), 464-495.
- Taliaferro, J. W., Lobell, S. E. & Ripsman, N. M. (2009). Introduction: Neoclassical realism, the state, and foreign policy. S. E. Lobell, N. M. Ripsman & J. W. Taliaferro (Ed.). In *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy* (pp. 1-41). Cambridge University Press.
- Trthaber.com. (8 Mayıs 2020). *Suudi Arabistan'ın varlık rezervleri Kral Selman döneminde eridi*. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suudi-arabistanin-varlik-rezervleri-kral-selman-doneminde-eridi-482840.html> adresinden 19.03.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Yeşilyurt, N. (2013). *Ortadoğu'da rejim güvenliği ve küçük devlet: Ürdün örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Zuhur, S. (2011). *Saudi Arabia: Islamic threat, political reform, and the global war on terror*. ABC-CLIO, LLC.